

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВТА НА ЧОВЕКА

Брой 4, януари 2011 г.

Съдържание

В настоящия четвърти бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратко резюме на решенията, постановени през декември 2010 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу България, подбрани решения на ЕСПЧ по дела срещу други държави, както и решения на Съда на Европейския съюз („СЕС“) по дела, касаещи защитата на правата на човека. Отразени са и жалби, комуникирани от ЕСПЧ на българското правителство, които поставят значими или нови проблеми в защитата на правата на човека в България. Бюлетинът излиза в електронен вариант дванадесет последователни месеца и се разпространява безплатно.

Подбрани и представени са решения в следните области:

- право на живот;
- забрана за изтезание и нечовешко и унижително отнасяне или наказание;
- право на свобода и сигурност;
- право на справедлив съдебен процес – достъп до съд, права на обвиняемите и подсъдимите, прекомерна продължителност на процеса и др.;
- право на зачитане на личния и семеен живот, на кореспонденцията и дома;
- свобода на изразяване, на съвестта и религията, на събранията и на сдружаване;
- право на собственост;
- забрана за дискриминация;
- право на свободни избори.

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ПРАВО НА ЖИВОТ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Държавата е нарушила позитивните си задължения по чл. 2 от Европейската конвенция за правата на човека („Конвенцията“), тъй като разследването на смърт, причинена от трети лица, е продължило повече от седем години и са допуснати редица пропуски, вследствие на което не е имало нито едно годно доказателство, което да свързва обвиняемите с престъплението.

Решение на Съда по делото [Zashevi v. Bulgaria \(no. 19406/05\)](#)

Фактите: Синът на жалбоподателите бил убит на 03.02.1997 г. при въоръжен грабеж в дома на леля му в с. Ставерци. От местопрестъплението били иззети куршуми и гилзи. Впоследствие били предприети редица други следствени действия, включително разпит на свидетели. Свидетелят В. К. бил задържан за няколко дни, през които бил разпитван и от показанията му произтичало, че извършителите били три конкретни лица, които той откарал до местопрестъплението с автомобил и изчакал да се върнат по нареждане на четвърто лице – П. Т., за което той работел. Впоследствие разследващите органи открили автомобила, в който имало тъмно петно с подозрение, че е от кръв. През 1998 г. било установено, че балистичните доказателства от местопрестъплението са изгубени и на практика никога не са били подлагани на балистична експертиза. По-късно В.К. заявил, че е бил заплашван от обвиняемите и че му бил оказан натиск по време на разпитите в полицията, и променил показанията си, заявявайки, че не познава

никого от извършителите. През 2004 г. прокуратурата внесла обвинение, но съдът оправдал тримата предполагаеми извършители и П. Т. поради липса на каквито и да е валидно събрани доказателства срещу тях. Оправдателната присъда била оставена в сила от апелативната инстанция.

Решението: ЕСПЧ припомня, че позитивното задължение на държавата по чл. 2, § 1 от Конвенцията да разследва ефективно смъртта на сина на жалбоподателите, макар тя да не е причинена от служители на държавата, представлява „самостоятелно и автономно задължение“. Националните съдилища са оправдали заподозрените, констатирайки, че вследствие на редица пропуски по време на разследването не е имало нито едно доказателство, което да ги свързва с извършеното престъпление. Не били взети проби от местопрестъплението, намерените балистични доказателства били изгубени преди да бъдат изследвани, иззетият автомобил не бил изследван достатъчно бързо, ключовият свидетел на прокуратурата бил притискан от полицията, за да свидетелства по определен начин, не му била предоставена ефективна защита, а очните ставки с негово участие не били проведени правилно. Съдът отбелязва, че макар разследването да е започнало бързо, впоследствие е имало дълги забавяния, включително пълно бездействие на властите в периода между май 1998 г. и март 2001 г., а общата продължителност на досъдебното производство е била от повече от седем години. Отчитайки тези пропуски, Съдът преценява, че разследването не е било ефективно и че това е в нарушение на чл. 2 от Конвенцията, и присъжда на жалбоподателите 20 000 евро за неимуществени вреди и 4000 евро за разноски.

Решението съдържа подробен преглед на практиката на ЕСПЧ в сферата на позитивните задължения на държавите по чл. 2 от Конвенцията.

- **ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ**

Неоказването на адекватна медицинска помощ на задържан в полицията глухоням човек, в резултат на което той починал, и липсата на независимо и своевременно разследване на обстоятелствата около смъртта му са в нарушение на чл. 2 от Конвенцията (право на живот).

Решение на Съда по делото [Jasinskis v. Latvia \(no. 45744/08\)](#)

Фактите: През нощта на 26.02.2005 г. синът на жалбоподателя, Валдис, паднал по стълбите на бар, където бил с приятели. На полицаите, пристигнали по сигнал, било казано, че Валдис е загубил съзнание след като си е ударил главата в пода и че е повикана линейка. Било им казано също, че Валдис е глухоням. Полицаите решили да не изчакват линейката и отвели Валдис в полицията, където, убедени, че той е пиян, го затворили в отрезвителна килия, без да го прегледа лекар. Преди да заспи Валдис продължително блъскал по вратата и стените на килията си. Никой от полицаите не разбирал какво казва със знаци, а той не можел да комуникира с тях по друг начин, защото му били взели бележника. Сутринта на следващия ден – седем часа след задържането на Валдис – полицаите направили неуспешен опит да го събудят. Още седем часа по-късно, притеснени, че задържаният не се събужда твърде дълго време, полицаите повикали линейка. Екипът на линейката, явно приемайки, че Валдис се преструва, отказали да го отвеждат в болница. След множество молби и настоявания от страна на жалбоподателя привечер синът му бил откаран в болница, където починал. Като причина за смъртта били посочени множество наранявания на главата и мозъка, включително фрактура на черепа и церебрален оток.

При последвалото разследване от комисия към медицинския инспекторат било установено, че лекарят в болницата не е могъл да предотврати смъртта на сина на жалбоподателя. Комисията отбелязала липсата на лечение в полицейското управление, липсата на информация за здравословното състояние на задържания и факта, че не била повикана навреме линейка. В рамките на полицейското управление била образувана вътрешна проверка. Производството било прехвърляно от полицията към прокуратурата и обратно и в крайна сметка било прекратено през ноември 2005 г. със становище, че нараняванията на Валдис са били незабележими и действията на полицаите са били законосъобразни. През септември 2006 г., по искане на жалбоподателя и след съдействие от главния прокурор, преписката била изпратена за допълнително разследване в Бюрото за вътрешна сигурност на полицията. Производството било разделено на две: срещу лицето, което вероятно било бутнало синът на г-н Jasinskis по стълбите, и срещу полицейските служители във връзка с пропуска им да потърсят медицинска помощ. И двете производства били прекратени през следващите месеци поради липса на доказателства за извършено престъпление.

Решението: ЕСПЧ намира нарушение на материалния аспект на чл. 2 от Конвенцията заради това, че латвийската полиция не е изпълнила задължението си да запази живота на сина на г-н Jasinskis като му предостави адекватно медицинско лечение. Съдът посочва, че по чл. 2 от Конвенцията държавите имат задължението да предприемат подходящи мерки, за да гарантират живота на онези под тяхната юрисдикция. Съдът подчертава, че задържаните лица са особено уязвими и властите имат задължение да ги защитават. Това се отнася още повече за лица в неравностойно положение, на които трябва да се осигурят условия, съответстващи на нуждите им (съобразно Конвенцията на ООН за правата на лицата в неравностойно положение).

В случая обаче правителството не е обяснило защо полицията, въпреки че е знаела за падането на Валдис и е била информирана за неговия недъг, не е намерила за необходимо да изчака линейката или, след довеждането му в участъка, да повика медицинско лице, което да го прегледа. Нещо повече, на сина на жалбоподателя никога не е била дадена възможност да даде информация за здравословното си състояние, дори и след като продължавал да блъска по стените на килията. Като са били наясно с увреждането на сина на г-н Jasinkskis, полицаите са имали едно просто задължение – поне да му дадат лист и молив, за да може да комуникира с тях. Съдът е притеснен и от факта, че са изминали седем часа от сутринта, когато синът на г-н Jasinkskis не е могъл да бъде събуден, и извикването на линейката.

Съдът намира нарушение и на процедурния аспект на чл. 2 заради липсата на ефективно разследване на обстоятелствата около

смъртта на сина на жалбоподателя. Разследването е било проведено от полицейското управление, в което служели разследваните полицаи. Съдът намира, че производството е било неефективно, тъй като не е било съобразено с минималните стандарти за независимост на разследващите органи. Повторното разследване, проведено от Бюрото за вътрешно разследване, не е било своевременно, тъй като е започнало 18 месеца след инцидента – така спомените на свидетелите на падането вече не са били така ясни, не е можело да бъде извършен оглед на самото място на инцидента и на килията. Не били направени и никакви опити да се разследват пропуските, установени в доклада на медицинския инспекторат, като например да се провери дали действията и бездействията на полицейските служители са били съобразени с техните служебни задължения.

2. ЗАБРАНА ЗА ИЗТЕЗАНИЕ И НЕЧОВЕШКО И УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

ЕСПЧ комуникира по чл. 3 от Конвенцията (забрана за изтезание и нечовешко и унизително отнасяне) оплакването на жалбоподателка, която била оставена от полицията в продължение на час и половина заключена с белезници на улицата.

Жалба, комуникирана от Съда на българското правителство, по делото [M.T. v. Bulgaria \(no. 37723/08\)](#)

Жалбоподателката, която била задържана от полицията след като се скарала с други хора в бюро по труда, прекарала час и половина заключена с белезници за улична лампа пред полицейското управление, пред погледите на минувачите. Последвалото наказателно дело по чл. 142а от НК срещу полицейския служител, отговорен за заключването ѝ на улицата, завършило с оправдателна присъда, тъй като според съда бил налице законен повод за задържане и начинът, по който това се случило, макар и унизителен за жалбоподателката, не се отразил на законността на задържането.

Пред ЕСПЧ жалбоподателката твърди, че заключването ѝ с белезници на улицата, пред погледа на минувачите, представлява нарушение на чл. 3 от Конвенцията. Съдът задава въпроси на страните и относно процедурния аспект на защитата по чл. 3 във връзка с наказателното производство срещу полица, отговорен за заключването ѝ на улицата.

ЕСПЧ комуникира по чл. 3 от Конвенцията жалба по висящо пред него дело, свързано с медицинска интервенция, извършена въпреки

изричния отказ на пациента от лечение.

Жалба, комуникирана от Съда на българското правителство, по делото [Daskalovi v. Bulgaria \(no. 27915/06\)](#) - виж раздел 5.

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Поставянето на затворник в условия, довели до заболяването му от туберкулоза, е в нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

Решение на Съда по делото [Dobri v. Romania \(no. 25153/04\)](#)

Фактите: През октомври 2002 г. г-н Dobri бил арестуван по подозрение, че е извършил кражба. През април 2003 г. бил осъден на четири и половина години затвор. При първоначалния му арест той бил прегледан от лекар, който отбелязал в картоната му, че е „клинично здрав”. На 11.07.2003 г. при пореден медицински преглед лекарите отбелязали, че имат съмнения за туберкулоза. Диагнозата била потвърдена на 30.07.2003 г., след което жалбоподателят постъпил за лечение в болница.

Решението: ЕСПЧ отбелязва, че при медицинския преглед на жалбоподателя през октомври 2002 г. лекарят отбелязал, че той е здрав. Няколко месеца по-късно жалбоподателят развил туберкулоза. Съдът припомня, че в предишни дела вече е намирал, че пренаселеността на килиите, недостатъчният брой легла и плачевната хигиена в затвора, където е бил задържан и жалбоподателят, водят до нарушение на чл. 3 от Конвенцията. Следователно, а и тъй

като правителството-ответник не е доказало обратното, най-вероятно болестта се е развила в затвора, вследствие на мизерните условия на живот. При всяко положение, дори жалбоподателят да е носел в тялото си бацила, причиняващ туберкулоза, условията на задържане са спомогнали за развитието на болестта, още повече че затворническите власти са го оставили в тези условия дори след като вече имало съмнения, че е болен от туберкулоза. Макар действията на властите да не са имали за цел да влошат положението на жалбоподателя, Съдът е на мнение, че липсата на умисъл не може да предотврати

извода, че е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията (*Peers v. Greece*, no. 28524/95).

Липсата на адекватно разследване на нападения срещу религиозен лидер и на мерки с цел предотвратяване на последващи нападения представлява нарушение на забраната за нечовешко и унижително отнасяне.

Решение на Съда по делото [Milanović v. Serbia](#) (no. 44614/07) - виж раздел 7.

3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Задържането на жалбоподателя на основание чл. 185 от действията към 1999 г. НПК и настаняването му в психиатрично заведение, за да се установи необходимостта от принудително медицинско лечение, е в нарушение на чл. 5, § 1(е) от Конвенцията (законосъобразно задържане на душевноболно лице).

Решение на Съда по делото [Stoychev v. Bulgaria \(no. 29381/04\)](#)

Фактите: На 04.03.1999 г. г-н Стойчев бил задържан от полицията по сигнал на майка му, която твърдяла, че я е заплашвал с убийство. На следващия ден, по заповед на прокурор на основание чл. 185 от тогава действията НПК, жалбоподателят бил настанен в психиатрично заведение, за да се установи дали е необходимо принудително лечение в съответствие с чл. 36 от тогава действията Закон за народното здраве. След около месец, на 02.04.1999 г. била изготвена психиатрична експертиза, според която жалбоподателят страдал от душевно разстройство, но състоянието му не изисквало задължително настаняване в психиатрично заведение. Няколко дни по-късно г-н Стойчев бил освободен. Подал иск за вреди срещу прокуратурата и полицията, който бил отхвърлен на три инстанции.

Решението: ЕСПЧ преценява, че престоят на г-н Стойчев в психиатрично заведение против неговата воля съставлява „лишаване от свобода“, което следва да отговаря на изискванията на чл. 5, § 1(е) от Конвенцията – да бъде „предвидено в закона“ и „обосновано“, тоест състоянието на лицето да е сигурно установено,

душевното заболяване да е от вид или в степен, оправдаващи задържането, и продължаването на лишаването от свобода да зависи от продължаването на заболяването. Съдът припомня, че в серия от дела срещу България вече е установил, че тогава приложимото българско законодателство не предоставя изискваната от Конвенцията степен на защита срещу произвол, понеже не изисква становището на лекар като условие за вземане на решение за задържане с оглед извършване на задължителни психиатрични изследвания (*Varbanov v. Bulgaria*, no. 31365/96; *Kayadjieva v. Bulgaria*, no. 56272/00). Още повече, че в конкретния случай, макар и поведението на жалбоподателя да е налагало вземането на някакви спешни мерки, той е бил задържан в резултат единствено на твърденията на майка му. Следователно, Съдът е на мнение, че задържането му не съставлява „законосъобразно лишаване от свобода на душевноболно лице“ и е в нарушение на чл. 5, § 1(е) от Конвенцията. По оплакването по чл. 5, § 4 (съдебен контрол върху законността на лишаването от свобода) Съдът също намира нарушение, като констатира, че първоначалното решение за настаняване в психиатрично заведение е взето от прокурор и може да се обжалва само пред горестоящия прокурор, които не са независими. По оплакването на жалбоподателя по чл. 5, § 5 от Конвенцията за липса на вътрешно средство за упражняване на правото на обезщетение при незаконно лишаване от свобода, Съдът преценява, че Законът за отговорността на държавата и общините за вреди не съставлява такова средство, тъй като неговият чл. 2, т. 1 изисква актовете, породили вреди, да са били „отменени поради липса на законно основание“. Следователно, има нарушение и на чл. 5, § 5. На жалбоподателя са присъдени 4000

евро за неимуществени вреди и 600 евро за разноски.

• **ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ**

Лишаването от свобода на непълнолетни не е допустимо по чл. 5, § 1(d) от Конвенцията (лишаване от свобода на непълнолетни лица), ако центърът за задържане служи само за изолация на младежите от обществото и те не участват във възпитателни и образователни дейности.

Решение на Съда по делото [Ichin and others v. Ukraine \(nos. 28189/04 and 28192/04\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са две майки и техните двама сина. През 2003 г. двете момчета (тогава на 12 и 13 години) откраднали храна и прибори от ученически стол. Пет дни по-късно били разпитани от полицаи, признали си извършеното и върнали част от откраднатото. Въпреки това било образувано наказателно производство срещу неизвестен извършител. Момчетата били разпитани като свидетели и съдът постановил задържането им в център за задържане на младежи, тъй като можело да извършат общественоопасно деяние или да попречат на разследването. Момчетата останали в центъра един месец. Двадесет дни след освобождаването им било повдигнато обвинение, което впоследствие било прекратено, тъй като момчетата били малолетни и не можели да носят наказателна отговорност.

Решението: ЕСПЧ припомня, че лишаването от свобода е позволено само в случаите, изчерпателно изброени в чл. 5, § 1 от Конвенцията. В конкретния случай задържането на момчетата не попада в нито една от хипотезите и следователно е налице нарушение на Конвенцията. Що се отнася до чл. 5, § 1(c), от фактите по делото е видно, че решението за задържане не преследва нито една от целите на тази разпоредба – момчетата били признали и

върнали част от откраднатото, през периода на задържането им не били извършвани следствени действия, а наказателното производство било прекратено с оглед възрастта им.

Съдът отчита на следващо място, че центърът за задържане, в който били настанени момчетата, не е представлявал място за „надзор с възпитателна цел”, както изисква чл. 5, § 1(d) от Конвенцията във връзка със задържането на непълнолетни. Съдът припомня, че в контекста на задържането на непълнолетни „надзорът с възпитателна цел” трябва да обхваща множество аспекти на родителските права, упражнявани от страна на институцията в полза и в защита на засегнатото лице. От данните по делото не става ясно момчетата да са участвали в каквито и да било възпитателни или образователни дейности по време на престоя си в центъра. Следователно лишаването им от свобода не попада в нито една от допустимите хипотези и на чл. 5, § 1(d).

Има нарушение на чл. 5, § 1(f) от Конвенцията при задържането на чужденец, против когото са предприети действия за депортиране, тъй като не е било спазено изискването на националния закон да се докаже, че е съществувал риск той да се укрие.

Решение на Съда по делото [Jusic v. Switzerland \(no. 4691/06\)](#)

Фактите: Жалбоподателят е гражданин на Босна и Херцеговина и заедно със семейството си живее в Швейцария. На семейството бил отказан бежански статут и през 2005 г. те били приканени да напуснат страната. На 3.08.2005 г. жалбоподателят бил арестуван и изправен пред съд. След като заявил, че не желае да се върне в родината си, съдът наредил задържането му с оглед депортирането му от територията на Швейцария. Жалбоподателят бил освободен на 25.08.2005 г.

Решението: ЕСПЧ приема, че задържането на г-н Jusic попада под чл. 5, § 1(f) от

Конвенцията, тъй като срещу него са били предприети мерки, целящи депортирането му от страната. Задържането обаче не е било „законосъобразно” и съответно е било в нарушение на тази разпоредба, тъй като приложимото вътрешно право е изисквало да се докаже опасност лицето да се укрие. Не е имало конкретни данни, че

жалбоподателят планира да се укрие, тъй като дотогава той се е отзовавал на всички призовки да се яви пред властите. Освен това е трябвало да се грижи за четирите си малолетни деца, а съпругата му е била с психично заболяване.

4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Административните съдилища не осъществяват пълен съдебен контрол и така нарушават правото на достъп до съд, като отказват да подложат на независим анализ методиката на министерството на икономиката за определяне стойността на акциите, дължими като обезщетение за национализирана пивоварна.

Решение на Съда по делото [Putter v. Bulgaria \(no. 38780/02\)](#)

Фактите: Жалбоподателите, Паул, Виктор и Йоханес Пютер, са наследници на собствениците на 9.375 % от национализираната пивоварна „Каменица“. След приемането на Закона за възстановяване на собствеността върху одържавени недвижими имоти през 1992 г. те получили съответен дял от земята и сградите на пивоварната. През същата година влязъл в сила Законът за преобразуване и приватизация на държавни и общински предприятия и семейство Пютер поискали да се възползват от неговите разпоредби и да бъдат компенсирани с акции от дружеството. Междувременно 70 % от "Каменица" били приватизирани. Според Агенцията за приватизация делът от активите на "Каменица", на който имали право тримата наследници, бил около 8 %, т.е. около 12 000 акции; впоследствие обаче в Министерството на икономиката било взето решение семейство Пютер да получат 998 акции от пивоварната, всяка с цена 1000 стари лева, представляващи 0,65 % от активите на фирмата. След като жалбоподателите обжалвали това решение, съдилищата назначили две експертизи за оценка на техните реституционни дялове,

но в края на краищата отказали да ги вземат предвид, премайки, че приватизационната оценка и определеното въз основа на нея обезщетение под формата на акции не подлежат на съдебен контрол.

Решението: Според ЕСПЧ българските административни съдилища са отказали да разгледат съществени за спора въпроси, свързани с оценката на реституционните дялове на жалбоподателите, приемайки, че са обвързани от оценката, извършена в Министерството на икономиката, и то въпреки изрично предвиденото в закона право на обжалване на приватизационните оценки. Така вътрешните съдилища не са упражнили пълен съдебен контрол по всички свързани с предмета на делото фактически и правни въпроси, както изисква правото на справедлив процес по чл. 6, § 1 от Конвенцията. Нито Върховният административен съд, нито българското правителство са се опитали да оправдаят ограничаването на достъпа до съд като мярка, пропорционална на една преследвана легитимна цел.

ЕСПЧ подчертава, че семейство Пютер имат възможност да поискат отмяна на влезлите в сила съдебни решения по административното дело и възобновяване на производството, при което техните искания биха могли да бъдат разгледани в пълния им обем. Що се отнася до искането за неимуществени вреди, България е осъдена да плати 4000 евро на наследниците на първия жалбоподател, починал в хода на производството пред ЕСПЧ, и по 2000 евро на втория и третия жалбоподател, както и 1460 евро общо за разноски.

Осъждането на жалбоподателя да заплати разноските за преводач в наказателното производство съставлява нарушение на чл. 6, § 3(е) от

Конвенцията (право на безплатен преводач).

Решение на Съда по делото [Hovanesian v. Bulgaria \(no. 31814/03\)](#)

Фактите: Жалбоподателят, г-н Хованесян, е арменски гражданин, пребиваващ в България от 1997 г. На 02.09.1999 г. той бил задържан от полицията по подозрение, че е нападнал с нож двама души. При разпита, проведен веднага след ареста, той признал, че е извършил деянието, като заявил, че разбира какво му се казва на български език. Не е запазено копие от заповедта за задържането му, от която да стане ясно дали е бил запознат с правото си на адвокатска защита. На следващия ден, в присъствието на адвокат и преводач, на жалбоподателя било повдигнато обвинение в опит за убийство. На 02.06.2002 г. окръжният съд го признал за виновен и го осъдил да заплати съдебни разноски, в това число разходите за преводач. Апелативният съд и Върховният касационен съд („ВКС“) потвърдили присъдата и осъдили г-н Хованесян за заплати допълнителни разноски за преводач.

Решението: Жалбоподателят се оплаква по чл. 6, § 3(е) от Конвенцията, че е бил осъден да заплати разноските за преводач. ЕСПЧ отбелязва, че практиката на ВКС относно заплащането на разноските за преводач от осъденото лице е противоречива и в конкретния случай тълкуването на закона от страна на националните съдилища е довело до това на жалбоподателя да бъде отказано правото да ползва безплатно услугите на преводач в наказателното производство. Следователно има нарушение на чл. 6, § 3(е).

Жалбоподателят се оплаква още, че при първоначалното си задържане на 02.09.1999 г. не е имал адвокат и преводач. Съдът констатира, че показанията, които жалбоподателят е дал на тази дата, не са използвани от съдилищата и не са послужили при постановяване на присъдата, и постановява, че дори жалбоподателят да не се е консултирал с адвокат и да не е можел да ползва услугите

на преводач през първите часове от задържането му, това не е попречило съществено на защитата му и не съставлява нарушение на правото на справедлив процес по чл. 6 от Конвенцията (*Salduz v. Turkey*, no. 36391/02).

Съдът присъжда на жалбоподателя 194 евро за имуществени вреди (заплатените от него суми за преводач) и 600 евро за разноски, като постановява, че заключението за нарушение по чл. 6, § 3(е) представлява достатъчно обезщетение за претърпените морални вреди.

Дела за прекомерна продължителност на производството

Nikova v. Bulgaria (no. 4434/05) – гражданско дело относно подялбата на апартамент между бивши съпрузи. Производството продължило 10 години и 2 месеца. Признавайки относителната сложност на дела за делба, ЕСПЧ въпреки това намира нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията и присъжда на жалбоподателката 1200 евро за неимуществени вреди и 92 евро за разноски.

Nachev v. Bulgaria (no. 27402/05) – наказателно производство срещу жалбоподателя за опит за убийство, продължило 11 години и 4 месеца за досъдебно производство и три съдебни инстанции. ЕСПЧ преценява, че в конкретните обстоятелства по делото фактът, че националните съдилища са отчетели продължителността на производството като смекчаващо обстоятелство не лишава жалбоподателя от статута му на „жертва“ на твърдените нарушения, тъй като не може да се прецени доколко наказанието му е намалено поради тази причина, а и намаляването не е съпроводено от изрично признание, че е налице нарушение на чл. 6, § 1 Конвенцията (*Beck v. Norway*, no. 26390/95). Съдът намира нарушение на чл. 6, § 1 и чл. 13 и присъжда на жалбоподателя 3000 евро за неимуществени вреди и 600 евро за разноски.

[Atanasov v. Bulgaria \(no. 19315/04\)](#) – наказателно производство, продължило повече от 6 години и 5 месеца. Въпреки сложността на досъдебното производство по дело за убийство и изнудване, Съдът намира нарушение на правото на справедлив процес по чл. 6, § 1 от Конвенцията, тъй като властите са бездействали през продължителен период от време. България е осъдена да заплати на г-н Атанасов 2400 евро за неимуществени вреди и 600 евро за разноски.

[Kostov and others v. Bulgaria \(no. 35549/04\)](#) – наказателно производство с продължителност 12 години. През 1992 г. тримата жалбоподатели били обвинени в кражба на добитък, като през 2004 г. делото приключило със споразумение пред първоинстанционния съд. Съдът намира нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията поради прекомерната продължителност на производството, както и на правото на ефективни вътрешноправни средства по чл. 13, и присъжда на всеки от жалбоподателите 2400 евро обезщетение за неимуществени вреди, заедно с общо 600 евро за разноски.

[Arabadzhiev and Alexiev v. Bulgaria \(no. 20484/05\)](#) – наказателно производство, продължило 10 години. През 1994 г. двамата жалбоподатели били обвинени в хулиганство, а производството приключило през 2004 г. със споразумение. Поради дългото бездействие на властите, ЕСПЧ намира нарушения на правото на справедлив процес в разумен срок по чл. 6, § 1 от Конвенцията и на правото на ефективно вътрешноправно средство по чл. 13. Съдът присъжда по 2500 евро обезщетение за неимуществени вреди на всеки от жалбоподателите и общо 500 евро за разноски.

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Пилотно решение срещу Гърция, касаещо оплакване за дължина на съдебно производство.

[Решение на Съда по делото *Vassilios Athanasiou and others v. Greece \(no. 50973/08\)*](#)

Съдът намира нарушение на чл. 6, § 1 и 13 от Конвенцията по повод дължината на административно производство, продължило повече от 13 години. По чл. 46 от Конвенцията („Задължителна сила и изпълнение на решенията”), посочвайки, че прекомерната продължителност на съдебните производства е *хроничен проблем в страната* и че между 1999 и 2009 г. е намерил нарушения на Конвенцията в този аспект в около 300 решения срещу гръцката държава, Съдът препоръчва на гръцкото правителство в рамките на една година от влизането на настоящото решение в сила да въведе вътрешноправно средство, позволяващо предоставянето на адекватно и достатъчно обезщетение в случаите на прекомерна дължина на производството.

Спор, касаещ разрешение за отпуск на затворник, за да се подготви за реинтеграция в обществото след излизане от затвора, е граждански по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията. Невъзможността този спор да бъде отнесен пред съд означава, че е нарушено правото на жалбоподателя на достъп до съд, гарантирано от тази разпоредба.

[Решение на Съда по делото *Boulois v. Luxembourg \(no. 37575/04\)*](#)

Фактите: От 1998 г. жалбоподателят, г-н Boulois, излежава присъда от 15 години лишаване от свобода. Между 2003 и 2006 г. той подал шест молби да му бъде разрешен отпуск, за да следва курсове за обучение и да се погрижи за различни административни формалности, свързани с професионалната и социалната му адаптация след излизането от затвора. Молбите му били отхвърлени от комисия, съставена от магистрати. Г-н Boulois обжалвал решенията ѝ пред административните съдилища, които обаче приели, че не са компетентни да разгледат жалбите му.

Решението: ЕСПЧ приема, че властите е трябвало да осигурят на г-н Voulois достъп до съд, тъй като молбите да му бъде разрешен отпуск, за да се подготви за реинтеграция в обществото, касаят директно спор за негови „граждански права и задължения“ по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията. Комисията, която е разгледала молбите, не е отговаряла на изискванията за „съд“ по смисъла на тази разпоредба, тъй като производството пред нея не се е развивало на базата на стриктни процесуални правила. Жалбоподателят не е имал достъп до съд и след това, за да обжалва решенията на комисията. Следователно е налице нарушение на чл. 6, § 1. Съдът се позовава и на чл. 46 от Конвенцията („Задължителна сила и изпълнение на решенията“), като указва на властите в Люксембург да предприемат мерки, позволяващи молби за разрешаване на отпуск, подадени от затворници, да бъдат разглеждани от съдебен орган, отговарящ на изискванията на чл. 6, § 1 от Конвенцията.

Чл. 6, § 1 от Конвенцията гарантира достъп до съд за оспорване законността на заповед за претърсване и протоколи за изземване на документи и вещи от офисите на търговски дружества.

Решение на Съда по делото [Société Canal Plus and others v. France \(no. 29408/08\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са търговски дружества, чиито офиси били претърсени по заповеди на съдия в рамките на разследване на Съвета за защита на конкуренцията. Били иззети документи и носители на информация. Жалбоподателите оспорили заповедите за претърсване и протоколите за изземване пред съд, който обаче не бил компетентен да преразгледа фактите по делото, а само приложението на закона. Жалбата на дружествата била отхвърлена. Те се оплакват, че са били лишени от достъп до съд.

Решението: ЕСПЧ следва практиката си по делото *Ravon and others v. France*

(no. 18497/03), че когато се извършват претърсване и изземване, заинтересованите лица следва да имат достъп до съд, компетентен както да установи фактите, така и да обсъди законността на заповедта за претърсване и протоколите за изземване. В случаите, в които изискването за законност не е спазено, заинтересованите лица следва да имат достъп до средство, което или да спре претърсването, или, ако то вече е извършено, да им предостави адекватно обезщетение. В случая Съдът намира нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията, тъй като жалбоподателите не са имали достъп до съд, компетентен да преразгледа фактите по делото.

• ДЕЛА НА СЕС

Националният съд трябва да провери дали условията за предоставяне на правна помощ представляват ограничение на правото на достъп до съд по отношение на юридическо лице, което поради финансова нестабилност не може да упражни пред съд претенцията си към държавата, тъй като е в невъзможност да заплати авансово съдебните разноски и хонорара на адвокат.

Решение на Съда на ЕС по преюдициално запитване по дело [C-279/09 DEB](#)

Фактите: Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH (DEB) е юридическо лице, което иска правна помощ, за да предяви срещу Република Германия иск за вреди, основан на правото на Съюза относно правилата за вътрешния пазар на природен газ. Дружеството иска обезщетение заради забавено прилагане от страна на споменатата държава-членка на приложимото право, което е трябвало да даде недискриминационен достъп до националните газови мрежи. Поради това забавено прилагане ищецът в главното производство не успял да изиска от германските оператори достъп до техните газови мрежи, поради което не реализирал

печалба в размер на около 3,7 милиарда евро по сключени договори за доставка на газ. Поради липсата на приходи и имущество DEB, което в момента няма нито служители, нито кредитори, не може да заплати авансово съдебните разноски, съответно и да упражни своята претенция към държавата. То няма и средства да се представлява от адвокат, което е задължително в главното производство според националното право на Германия.

Решението: Правото на ефективен достъп до правосъдие и следователно до ефективна съдебна защита представлява основен принцип на правото на Съюза – провъзгласено е както в чл. 47 от Хартата на основните права на ЕС („Хартата”), така и в чл. 6 и 13 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи („ЕКПЧ”). В Хартата се уточнява, че доколкото тя съдържа права, съответстващи на права, гарантирани от ЕКПЧ, съдържанието и обхватът на гарантираните права се определят не само от текста на ЕКПЧ, но по-специално и от практиката на Европейския съд по правата на човека, като това не пречи правото на Съюза да предоставя по-широка защита.¹

За да прецени дали предоставянето на правна помощ е необходимо с оглед гарантирането на справедлив процес, националният съд трябва да провери дали условията за предоставяне на правна помощ ограничават правото на достъп до съд до такава степен, че да се накърнява самата му същност, дали са насочени към постигането на легитимна цел и дали съществува разумно съотношение на пропорционалност между така съществуващите ограничения на достъпа до съд и поставената легитимна цел. В рамките на тази преценка националният съд може да вземе предвид предмета на спора, доколко има основания да се очаква, че молителят ще спечели делото, значимостта на неговия интерес, сложността на приложимото право и на конкретното производство и възможността на молителя ефективно да защитава сам

позицията си по делото. За да прецени пропорционалността, националният съд може също да вземе под внимание и размера на разноските във връзка с производството, които трябва да се платят предварително, и дали те представляват непреодолимо препятствие пред достъпа до правосъдие.

От практиката на ЕСПЧ е видно, че предоставянето на правна помощ на юридически лица по принцип не е изключено, но трябва да се преценява с оглед на приложимите правила и на положението на съответното дружество. Следователно, принципът на ефективна съдебна защита, закрепен в член 47 от Хартата, трябва да се тълкува в смисъл, че не се изключва възможността юридически лица да се позовават на него. Предоставената в приложение на този принцип помощ може да обхваща по-специално освобождаването от авансово плащане на разноски във връзка с производството и/или съдействие от адвокат.

Националният съд може да вземе под внимание положението на юридическите лица, най-вече правно-организационната им форма и дали съответното юридическо лице преследва стопанска цел, както и финансовите възможности на неговите съдружници или акционери и възможността им да си набавят необходимите средства за предявяването на иска или подаването на жалбата.

¹ вж. в този смисъл Решение от 5 октомври 2010 г. по дело McB., C-400/10 PPU, все още непубликувано в Сборника, точка 53.

5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ, НА ДОМА И КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Липсата на законови средства, позволяващи на биологичния баща да установи произхода от себе си на децата, родени по време на съжителството му с омъжена жена, не съставлява нарушение на чл. 8 от Конвенцията (право на зачитане на личния и семейния живот).

Решение на Съда по делото [Chavdarov v. Bulgaria \(no. 3465/03\)](#)

Фактите: През 1989 г. жалбоподателят, г-н Чавдаров, заживял с омъжена жена, която между 1990 и 1998 г., по време на съвместното ми съжителство, родила три деца. В удостоверенията им за раждане като баща бил вписан съпругът ѝ, с когото тя нямала развод. През 2002 г. жената напуснала жалбоподателя и оттогава той се грижи за трите деца. Непосредствено след раздялата жалбоподателят потърсил професионален съвет относно възможността да припознае децата като техен баща, но установил, че според българското законодателство не е легитимиран да предяви иск за оспорване на произхода от бащата (легитимирани в различни срокове били майката, презумираният баща, а според новия Семейен кодекс и децата). Жалбоподателят не е водил дела в България.

Решението: Жалбоподателят се оплаква, че невъзможността по собствена инициатива да установи бащинството си по отношение на трите деца съставлява неоправдана намеса в правото му на зачитане на семейния живот и е в нарушение на чл. 8 от Конвенцията. Българското правителство подчертава, че жалбоподателят е могъл да

припознае децата след успешно оспорване на презумпцията за бащинство от правоимащите лица. Според правителството така законодателната уредба в тази област цели да постигне справедлив баланс между интересите на децата и законните родители, като взема предвид и интереса на биологичния баща.

ЕСПЧ припомня, че при преценката дали е нарушен чл. 8 от Конвенцията следва да се отчита дали е постигнат баланс между интересите на отделните лица и на обществото, като се има предвид, че държавата разполага с известна свобода на преценка как това да бъде постигнато. Според Съда дългият период на съжителство на жалбоподателя и партньорката му и раждането на три деца е достатъчно доказателство, че става въпрос за *de facto* семейна единица, в рамките на която жалбоподателят се е привързал към трите деца, а непосредствено след раздялата с майка им е предприел стъпки за установяване на връзката с децата и те са останали да живеят при него. Следователно връзката между жалбоподателя и децата съставлява „семеен живот“ по смисъла на чл. 8. Държавата разполага с определена свобода да реши как да осъществи позитивното си задължение и да осигури ефективно зачитане на семейния живот и в конкретния случай тази свобода се осъществява чрез избора на законодателно решение в материята на произход от бащата.

От направения сравнителноправен анализ на законодателството на 24 европейски държави Съдът констатира, че в Европа няма единен подход по отношение възможността биологичният баща да оспори презумираното бащинство на съпруга на майката, и подчертава, че задачата му не е да преценява абстрактно съответствието на законодателното

решение с чл. 8, а да установи дали в конкретния случай е постигнат справедлив баланс. В тази връзка Съдът посочва, че нито майката, нито съпругът ѝ, нито властите са пречели на жалбоподателя да живее с децата след раздялата си с майка им, а относно практическите неудобства, произтичащи от тази ситуация, е можело да се използват институтите, приложими при трайно неполагане на грижи от страна на родителите, като настаняване извън семейството по чл. 25 от Закона за закрила на детето или осиновяване. Така Съдът стига до извода, че не е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

Няма нарушение на правата на жалбоподателя по чл. 8 от Конвенцията (право на зачитане на личния живот и дома) при изпълнението на план за рекултивиране на хвостохранилище, тъй като не е доказано тези му права да са засегнати в съществена степен и по-конкретно да се е влошило здравето му.

Решение на Съда по делото [Ivan Atanasov v. Bulgaria \(no. 12853/03\)](#)

Фактите: Къщата на г-н Атанасов в с. Елшица се намира на около километър от хвостохранилище и обогатителна фабрика на бивша мина за добив на медна руда, функционирала до 1999 г. Г-н Атанасов притежава и обработва и земеделска земя, разположена на около 4 километра от хранилището. Като мерки за рекултивиране и съхраняване на хвостохранилището през 1994 г. бил одобрен план за обогатяване на почвата и засяване на растителност, чието изпълнение било спряно през 1999 г., когато бил предложен нов модел за рекултивиране. Въпреки негативните оценки на Регионалната инспекция по околната среда и водите и на местните власти, Министерството на икономиката одобрило реализацията му. След установяване на нарушение при изпълнението на плана, поради липсата на изискуемия лиценз, компанията-изпълнител била глобена, а впоследствие лиценз бил издаден от Министерството на околната

среда и водите. Г-н Атанасов обжалвал решението за издаване на лиценз пред Върховния административен съд, аргументирайки правния си интерес с конституционните си права, сред които и това на здравословна и благоприятна околна среда. В крайна сметка обаче делото било прекратено, тъй като към момента въпросният лиценз вече бил изтекъл. В израз на ширещото се местно недоволство срещу плана за рекултивиране били предприемани неколнократно мерки за спиране на неговото изпълнение и в резултат бил поискан експертен доклад за състоянието на околната среда и влиянието на плана върху здравето на местното население, чиито методи и резултати били спорни.

Решението: По оплакването по чл. 8 от Конвенцията, че допускайки привеждането на плана за рекултивиране в изпълнение властите са нарушили националния закон и са застрашили здравето на жалбоподателя и това на семейството му, ЕСПЧ отбелязва, че държавата носи отговорност по чл. 8 тогава, когато е налице действителна намеса в правата, гарантирани от тази разпоредба. Съдът стига до извода, че в случая няма такава намеса, тъй като жалбоподателят не е доказал, че здравето му или това на близките му се е влошило, нито че твърдяното замърсяване на околната среда е повишило нивото на заболяемост в с. Елшица. Съдът смята, че не са засегнати правата на жалбоподателя на неприкосновеност на личния живот и на дома и поради сравнителната отдалеченост на дома му от хранилището, както и поради липсата на активен производствен процес, който би могъл да доведе до внезапно изхвърляне на големи количества вредни вещества в природата.

По оплакването на жалбоподателя по чл. 1 от Протокол 1 (право на собственост), че не е могъл да ползва пълно собствеността си и е претърпял загуби заради замърсяването, както и че стойността на имотите му е спаднала поради обществения отзвук на екологичните проблеми в региона, Съдът не намира нарушение. Той отбелязва, че чл. 1 от Протокол 1 не гарантира ползване на притежанията в благоприятна околна среда, както и че и

жалбоподателят не е доказал останалите си твърдения.

Отварянето от затворническите власти на писма от Съда до лице, изтъпяващо наказание лишаване от свобода, нарушава правото на неприкосновеност на кореспонденцията по чл. 8 от Конвенцията.

Решение на Съда по делото [Petkov v. Bulgaria \(no. 1399/04\)](#)

Фактите: Г-н Петков излежавал присъда лишаване от свобода в затвора във Варна. Твърди, че писма, изпращани му от Съда, били системно проверявани от социалните работници в затвора, ксерокопирани и показвани на управата на затвора и на прокуратурата. При един от тези случаи на въпроса защо му се връчва разпечатан плик от Съда му било отговорено, че писмото е било проверено за наличието на наркотици.

Решението: ЕСПЧ припомня, че подобна намеса в правото на неприкосновеност на кореспонденцията е допустима само когато е „предвидена в закон“, преследва легитимна цел и е „необходима в едно демократично общество“. Съдът признава, че контролът върху кореспонденцията на затворниците има за легитимна цел предотвратяването на безредици и престъпления по смисъла на чл. 8, § 2 от Конвенцията. Що се отнася до пропорционалността на намесата обаче Съдът е на мнение, че възможността за проверка на затворническата кореспонденция, предвидена в действалия тогава Закон за изпълнение на наказанията, не е съчетана с необходимите гаранции за защита от произвол и следователно е налице нарушение на правото по чл. 8. Още повече, че в конкретния случай нито националните власти, нито правителството в своето становище са посочили причини, които да оправдаят проверката на писма, изпратени от Съда. България е осъдена да заплати на жалбоподателя 1000 евро за неимуществени вреди.

ЕСПЧ комуникира жалба по висящо пред него дело, свързано с отказ от

лечение по чл. 90 от Закона за здравето.

Жалба, комуникирана от Съда на българското правителство, по делото [Daskalovi v. Bulgaria \(no. 27915/06\)](#)

Жалбоподатели са двамата сина и съпругът на г-жа Даскалова, която била болна от хепатит С. На 19.01.2005 г. тя била приета в спешното отделение на болница „Света Анна“ във Варна, където докторите ѝ предложили поставянето на сонда на Блекмор (използвана при кръвоизливи). Тя отказала и подписала писмен отказ. Въпреки това, след като получила нов кръвоизлив, лекарите поставили сондата. Въпреки интервенцията г-жа Даскалова починала. След смъртта ѝ жалбоподателите опитали да възбудят наказателно или дисциплинарно производство срещу отговорните лица, но без успех. Искът им за вреди срещу Министерството на здравеопазването бил отхвърлен. Към момента на смъртта на г-жа Даскалова чл. 90 от Закона за здравето давал възможност на всеки пациент да откаже предложената медицинска помощ или продължаването на започнатата медицинска дейност. Едва през 2009 г. е предвидена възможност ръководителят на съответното лечебно заведение да вземе решение за осъществяване на животоспасяващо лечение при наличието на подобен отказ.

ЕСПЧ задава на страните въпроси по чл. 3, 8 и 13 от Конвенцията по повод лечението на г-жа Даскалова със сонда на Блекмор, осъществено въпреки нейния изричен отказ в това отношение, и адекватността на последващата реакция на властите.

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Забраната на абортите в Ирландия не е в нарушение на правото на личен живот на жалбоподателки, които е трябвало да пътуват в чужбина, за да направят аборт по здравословни или икономически причини. Забраната обаче нарушава правото на личен живот на жалбоподателка, която не е

разполагала с ефективно средство да докаже, че бременността ѝ е била опасна за живота ѝ.

Решение на Голямото отделение по делото [A, B and C v. Ireland \(no. 25579/05\)](#)

Фактите: Жалбоподателките са три пълнолетни жени, живеещи в Ирландия. През 2005 г. и трите са пътували до Великобритания, за да направят аборт на нежелана бременност. Първата жалбоподателка, неомъжена, безработна и живееща в крайна бедност, има четири деца, които са настанени в приемни семейства. Бивша алкохоличка, страдаща от депресия, тя решила да направи аборт, за да не влоши шансовете да си върне децата. Разноските за аборта в частна клиника платила с пари назаем. Втората жалбоподателка не била готова да бъде самотна майка. Макар първоначално да ѝ било казано, че бременността ѝ е извънматочна, преди заминаването си за Великобритания за аборт вече знаела, че това не е така. Третата жалбоподателка, която била в ремисия от раково заболяване и не знаела, че е бременна, преминала през серия медицински прегледи, противопоказни при бременност. Когато установила, че е бременна, тя била убедена, че бременността ѝ ще доведе до повторно развитие на рака. Освен за своя живот и здраве, била обезпокоена и за състоянието на плода и не могла да получи еднозначен отговор на въпроса дали да запази бебето или не. По тази причина тя решила да направи аборт в Англия.

Според ирландския закон абортът е престъпление, наказуемо с доживотно лишаване от свобода. Конституцията признава правото на живот на нероденото дете и гарантира зачитането на правото на живот на майката. Тълкувайки Конституцията, през 1992 г. Върховният съд постановил, че абортът е легален, ако в резултат на бременността съществува реален и сериозен риск за живота, но не и за здравето на майката. През 1992 г. с референдум била вдигната забраната да се пътува в чужбина с цел извършване на аборт и било позволено в Ирландия да се

разпространява информация за възможността за извършването на законен аборт в чужбина.

Решението: ЕСПЧ постановява, че макар чл. 8 от Конвенцията да не може да бъде тълкуван в смисъл, че дава право на аборт, забраната му в Ирландия попада в обхвата на правото на жалбоподателките на зачитане на психически и физическия им интегритет, а оттук и на техния личен живот.

По отношение на първата и втората жалбоподателки Съдът е намерил, че оспорваната забрана представлява намеса в правото им на личен живот, която е била предвидена в закона и е преследвала легитимна цел – защитата на обществения морал, така както той е разбран в Ирландия. Преценявайки дали забраната е била необходима и дали е отговаряла на належаща обществена нужда, която да я оправдава, Съдът отбелязва, че сред мнозинството държави членки съществува консенсус относно аборта и той е допустим в повече случаи отколкото в Ирландия – само в три държави абортът е абсолютно забранен, а само в Ирландия той е допустим единствено и само когато съществува риск за живота на бъдещата майка. Безспорният консенсус обаче не е достатъчен, за да се стесни широката свобода на преценка, с която държавата разполага в този контекст. В друго свое дело – *Vo v. France* (no. 53924/00) – Съдът вече е приел, че отговорът на въпроса кога започва един живот е в рамките на свободата на преценка на държавата. Тъй като в Европа няма единна научна и легална дефиниция на началото на живота и тъй като правото на живот на фетуса и правата на майката са неразривно свързани, свободата на преценка на държавите за това кога започва животът предполага аналогична свобода и що се отнася до баланса между противоречащите интереси на фетуса и на майката. В тази светлина, като отчита, че първите две жалбоподателки са имали право да пътуват в чужбина, за да направят аборт, и че са имали право на медицинска помощ в Ирландия преди и след аборта, и като съобразява, че оспорваната забрана на аборта в Ирландия по здравословни или

икономически причини е продиктувана от моралните възгледи на ирландския народ по отношение на правото на живот на нероденото дете, Съдът намира, че съществуващата забрана на аборта в Ирландия е съобразена с баланса между правата на първата и втората жалбоподателки на зачитане на личния им живот и посочените права на неродените.

По отношение на третата жалбоподателка Съдът намира, че нито медицинската консултация, нито евентуално дело пред Конституционния съд са представлявали ефективна и достъпна процедура, която да ѝ позволи да докаже, че има право да направи аборт в Ирландия. Така, като не е регламентирала съществуващото конституционно право на легален аборт, държавата е нарушила правото на личен живот на жалбоподателката.

Липсата на правна сигурност и съществуващата вероятност лекарите да бъдат санкционирани ограничават възможностите пред жалбоподателката, желаеща да роди у дома си, и води до нарушение на правото ѝ на личен живот по смисъла на чл. 8 от Конвенцията.

Решение на Съда по делото [Ternovszky v. Hungary \(no. 67545/09\)](#)

Жалбоподателката е била бременна при подаването на жалбата и е възнамерявала да роди детето си вкъщи, а не в болница. Не могла да направи това, тъй като приложимото законодателство в областта на здравеопазването и упражняването на медицинската професия е противоречиво и непредвидимо – законът признава на родителите правото сами да определят степента на медицинска намеса при раждането, но пък има поне един случай на образувано наказателно производство срещу лекар, асистирал на раждане извън болница. Така на практика не е имало професионалист, който да се съгласи да изроди бебето на жалбоподателката в дома ѝ.

Като не са допуснали контакти между биологичен баща и децата му, без да преценят дали контактите не са в интерес на децата, и прилагайки националния закон, според който право на лични контакти има само бащата, записан в акта за раждане, немските съдилища са се намесили неоправдано в правото на личен живот на биологичния баща в нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

Решение по делото [Anayo v. Germany \(no. 20578/07\)](#)

Евикцията на жалбоподателите от апартамента, в който са живели под наем в продължение на 10 години, представлява намеса в гарантираното им от чл. 8 право на зачитане на дома, а неспазването на баланса между конкретните интереси на жалбоподателите и тези на държавата-собственик на жилището е в нарушение на това право.

Решение на Съда по делото [Kryvitska and Kryvitsky v. Ukraine \(no. 30856/03\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са майка и син, които през 1992 и 1993 г. били регистрирани като наематели в апартамент, собственост на Я. Б. През 1993 г. Я. Б. съставила завещание в полза на първата жалбоподателка, с което ѝ оставяла в наследство апартамента. След смъртта на Я. Б. през 2002 г. се оказало, че има още две завещания. Жалбоподателите завели дело за тяхното разваляне, в рамките на което съдът приел, че Я. Б. не е разбирала свойството и значението на постъпките си при съставянето и на трите завещания. Тъй като Я. Б. нямала законни наследници, апартаментът станал собственост на държавата. Властите завели дело срещу жалбоподателите за отстраняването им от апартамента. В отговор на възражението им, че те обитават имота на законно основание – договора за наем – било назначено вещо лице, което въз основа на психологическата експертиза от предишното дело приело, че Я. Б. не е

контролирала постъпките си и при подписването на наемния договор през 1992 г. Жалбоподателите били заставени да освободят имота през декември 2002 г.

Решението: ЕСПЧ приема, че преследваната с намесата в правата на жалбоподателите легитимна цел е била подобряване на „икономическото благосъстояние на страната” (чл. 8, § 2 от Конвенцията), тъй като апартаментът е бил държавна собственост. Съдът обаче намира нарушение на чл. 8, тъй като жалбоподателите са били лишени от адекватни процедурни гаранции в производството по взимане на решение относно правото им на дом. Националните съдилища са били изправени пред задачата да намерят баланс между интересите на семейството на жалбоподателите, което от много години е живеело в апартамент, и финансовите интереси на държавата. В хода на националното производство жалбоподателите са изтъкнали множество аргументи, включително че евикцията представлява непропорционално бреме. Те

са твърдели, че са били добросъвестни и законни наематели в продължение на 10 години, че са поддържали и ремонтирали имота. Тези аргументи не били обсъдени в съдебните решения, доколкото националните съдилища се ограничили до преценка дали държането на имота от жалбоподателите отговоря на законовите разпоредби. Освен това на нито един етап от производството съдилищата не обсъдили аргумента на жалбоподателите, че след евикцията те, заедно с двете деца на втория жалбоподател, ще са без дом. От данните по делото не става ясно кога и при какви условия жалбоподателите са си намерили нов дом, но дори да се приеме твърдението на правителството, че лесно и безпроблемно са се преместили в друго жилище, в производството съдилищата никога не са обсъдили с какви възможности са разполагали те.

В решението има преглед на относимите решения от практиката на Съда относно съдържанието на понятието „дом”.

6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕЩТА И РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Осъждането на жалбоподателите да платят вреди на лице, засегнато от публикация в пресата, е в нарушение на чл. 10 от Конвенцията, когато журналистите са действали добросъвестно и са се постарали да проверят спорната информация. Противното би означавало да се ограничи свободата на медиите да публикуват информация по въпроси от сериозен обществен интерес.

Решение на Съда по делото [Público - Comunicação Social, S.A. and others v. Portugal \(no. 39324/07\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са собственикът на португалския ежедневник *Público* и четирима от работещите в редакцията журналисти. На 22.02.2001 г. в *Público* публикувал на първа страница статия, в която се твърдяло, че един от най-големите футболни клубове в Португалия дължи на общественото осигуряване вноски за около 2,3 милиона евро. В статията се споменавало, че представители на клуба отrekli да съществува такъв дълг, а представител на Министерството на финансите отказал да коментира, тъй като информацията била конфиденциална. На следващия ден в *Público* публикувал декларация на клуба, с която твърденията се отхвърляли. Впоследствие клубът завел и спечелил дело за вреди срещу жалбоподателите, които били осъдени да платят 75 000 евро. Според португалския Върховен съд статията представлявала посегателство върху доброто име на клуба и това дали твърденията на вестника били верни не било от решаващо значение.

Решението: Пред ЕСПЧ жалбоподателите се оплакват, че с осъждането им да платят вреди на футболния клуб било нарушено правото им да разпространяват информация, гарантирано от чл. 10 от Конвенцията. Съдът е на мнение, че спорната мярка е била предвидена в закона и е преследвала легитимна цел, но не е била пропорционална на тази цел. На първо място, Съдът подчертава, че статията във в. *Público* е засягала въпрос от важен обществен интерес. Освен това жалбоподателите са действали добросъвестно и в съответствие с професионалната журналистическа етика, тъй като са се постарали да проверят информацията си, търсейки становището на футболния клуб и на Министерството на финансите. Съдът отбелязва също, че един от журналистите имал достъп до документ на Министерството на финансите, сочещ, че клубът дължи неизплатени социални осигуровки, а информацията била потвърдена и от допълнителен източник, който жалбоподателите отказали да назоват. Съдът подчертава, че в една подобна ситуация, когато журналисти разполагат с информация от обществен интерес, би било прекомерно да се изисква те да се откажат да я публикуват само защото представители на заинтересованото лице са отrekli, а властите са отказали да коментират. Накрая, Съдът намира и че сумата, която жалбоподателите са били осъдени да заплатят, е непропорционално висока, включително и с оглед практиката на португалските съдилища по подобни дела, и че осъждането на жалбоподателите може да попречи на други журналистически разследвания. Така ЕСПЧ стига до извода, че е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията.

Държавните служители трябва да останат лоялни към държавата и да

пазят авторитета на съдебната власт. Затова няма нарушение на правата по чл. 10 от Конвенцията на инспектор от Министерството на правосъдието, коментирал публично информация от вътрешен доклад, изтекла в медиите.

Решение на Съда по делото [Roузaz v. Turkey \(no. 15966/06\)](#)

Фактите: На жалбоподателя, инспектор в турското Министерство на правосъдието, било възложено да разследва магистрат, срещу когото имало различни сигнали, включително за сексуален тормоз. Г-н Роузaz подготвил доклад, в който сериозно се критикувало поведението на магистрата, междуременно избран за съдия в турския Върховен съд. След като заключенията на доклада изтекли в медиите и били широко дискутирани, г-н Роузaz участвал в телевизионни предавания, посветени на темата. След като го обвинили, че изпълнява политическа поръчка срещу съдията, той разпространил декларация, в която заявявал, че срещу съдията се водят петнайсет разследвания и че няма да назовава имената на жертвите на сексуалния му тормоз, тъй като междуременно някои от тях са се омъжили и разгласяването на имената им можело „да доведе до смъртни случаи“. След това изказване магистратът завел дело за вреди срещу г-н Роузaz, което спечелил. Жалбоподателят бил осъден да плати обезщетение в размер на около 15 000 евро. Междуременно срещу магистрата не било образувано нито наказателно, нито дисциплинарно производство.

Решението: ЕСПЧ подчертава, че закрилата по чл. 10 се прилага и по отношение на държавни служители (*Vogt v. Germany*, no. 17851/91). Съдът приема, че турската държава се е намесила в правото на г-н Роузaz по чл. 10 от Конвенцията да изразява свободно мнението си, тъй като съдилищата са го осъдили да плати вреди на разследвания магистрат. Намесата е била предвидена в закона и е преследвала легитимна цел – защита на „репутацията или правата на другите“. Съдът намира, че намесата е била и пропорционална, тъй като

жалбоподателят е имал задължение да пази авторитета на съдебната власт и да остане лоялен към държавата. Той е трябвало да се дистанцира официално от един доклад, който е можел да накърни правата и репутацията на трети лица. Със заявленията си в пресата обаче жалбоподателят на практика е потвърдил изтеклата информация. Така не е проявил дискретността, изисквана от един държавен служител, от който би трябвало да се очаква да не използва медиите, за да отговаря на лични провокации. Към това г-н Роузaz добавил и собствения си коментар, че може да има „смъртни случаи“, ако бъдат разкрити имената на жертвите на сексуален тормоз. ЕСПЧ подчертава, че съдебната власт следва да се ползва с доверието на хората, за да може ефективно да изпълнява функциите си, а лицата, натоварени с официални функции, трябва да бъдат особено внимателни, когато водят разследване и работят с информация, засекретена в интерес на доброто функциониране на съдебната система. Съдът обръща внимание и на правото на разследвания магистрат на защита на репутацията му и посочва, че фактите срещу него не са били установени в рамките на наказателна или дисциплинарна процедура.

Стандартът на доказване на едно наказателно обвинение от компетентен съд не може да се сравнява с този, който следва да се изисква от журналист, изразяващ мнението си по въпрос от обществен интерес под формата на оценъчно твърдение. Стандартът, прилаган при оценката на действия на публични личности от гледна точка на морала, е различен от този, изискван за доказване на престъпление по наказателното право.

Решение на Съда по делото [Novaya Gazeta v. Voronezhe v. Russia \(no. 27570/03\)](#)

Нарушение на правото на свобода на изразяване (чл. 10 от Конвенцията) на редакционния борд на вестник, осъден за

клевета за публикуване на статия относно твърдени злоупотреби, извършени от общински служители. Според националните съдилища след като наказателното производство във връзка с твърдените злоупотреби било прекратено, не можело да се приеме, че твърденията в статията за злоупотреба с обществени средства били доказани. Според ЕСПЧ така националните съдилища са наложили стандарт на доказване, несъвместим с изискванията на чл. 10 от Конвенцията, и са излезли извън строго очертаната тясна свобода на преценка на държавите за ограничаване на дебата по въпроси от обществен интерес.

Отказът да се осигури на лишен от свобода диета, съобразена с религиозните му убеждения, представлява намеса в правото му на свобода на религията по чл. 9 от Конвенцията.

Решение на Съда по делото [Jakobski v. Poland \(no. 18429/06\)](#)

Фактите: Жалбоподателят излежава 8-годишна присъда лишаване от свобода. Г-н Jakobski е будист и стриктно спазва диета, която изключва всякакво месо. Въпреки настояванията му затворническите власти продължавали да му дават храна, в която има месни продукти.

Решението: В отговор на аргумента на правителството, че вегетарианството не е съществен аспект на религията, практикувана от жалбоподателя, ЕСПЧ подчертава, че отказът на затворническите власти да осигурят на г-н Jakobski подходяща диета попада в обхвата на чл. 9, защото може да се приеме, че решението му да спазва вегетарианска диета е мотивирано или вдъхновено от вярата му. В предишни свои решения Съдът вече е постановявал, че спазването на хранителни правила може да се счита за пряк израз на вярванията

(*Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France*, no. 27417/95). Съпоставяйки неизбежните финансови затруднения за властите и правата на жалбоподателя, Съдът намира, че с отказа си да му предоставят вегетарианска храна властите не са спазили справедливия баланс между двата интереса. Г-н Jakobski е молел само да му се осигури храна без месни продукти, не е искал храната му да се обработва, готви или сервира по специален начин, нито е настоявал за специфични продукти. Съдът не е убеден, че една вегетарианска диета би затруднила съществено управата на затвора. Съдът се позовава и на Европейските правила за затворите, приети от Комитета на министрите на Съвета на Европа, в които на властите се препоръчва да предоставят на затворниците храна, съобразена с тяхната религия.

Изказванията на членове на опозиционна партия, че кюрдската нация е различна от турската, следва да се преценяват заедно с целите на партията, заложили в програмата ѝ. Дори ако партията наистина се е застъпвала за правото на самоопределение на кюрдите, това само по себе си не противоречи на демократичните принципи и не може да се приравнява на подпомагане на терористични действия. Такава една позиция може да застраши възможностите да се намери решение на свързаните с темата въпроси в контекста на демократичен дебат. Поради това разпускането на партията е в нарушение на чл. 11 от Конвенцията (право на свободно сдружаване).

Решение на Съда по делото [Hadep and Demir v. Turkey \(no. 28003/03\)](#)

7. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Разследването на религиозно мотивирано насилие по начин, по който се разследват случаи, в които няма такъв мотив, означава, че властите си затварят очите пред специфичното естество на тези разрушителни за основните права актове. Пренебрегването и неразследването на данните, че нападенията са мотивирани от религиозна омраза, представлява нарушение на забраната за дискриминация (чл. 14 във връзка с чл. 3 от ЕКПЧ).

Решение на Съда по дело [Milanović v. Serbia \(no. 44614/07\)](#)

Фактите: Жалбоподателят е лидер на общността *Hare Krishna Hindu* в Сърбия. След 2000 г. редовно получавал заплахи по телефона, бил нападан от неидентифицирани мъже, бил намушкван с нож. Полицията била информирана за всяко едно нападение. Г-н Milanović уведомял полицията, че предполага, че нападателите му са членове на крайно дясна политическа групировка. След 2006 г. той твърдял, че е жертва на престъпление, мотивирано от религиозна омраза, и многократно настоявал за събиране на доказателства в тази връзка. Исканията му не довели до никакъв резултат.

В полицейските документи, свързани с разследването на нападенията над г-н Milanović нееднократно е посочено, че той е член на „религиозна секта“ и че „изглежда странно“. В доклад от април 2010 г. полицията отбелязала, че повечето от нападенията били извършени около големи християнски празници и че като е

публикувал информация за инцидентите в медиите г-н Milanović „подчертавал“ религиозните си вярвания.

Решението: ЕСПЧ намира, че нараняванията, претърпени от г-н Milanović, съчетани с усещането за страх и безпомощност, са били достатъчно сериозни, за да представляват малтретиране по смисъла на чл. 3 от Конвенцията. Много години след нападенията извършителите все така не са идентифицирани и изправени пред съд, а г-н Milanović явно не бива информиран за действията, предприети от полицията, нито му се дава възможност да се опита да идентифицира нападателите. ЕСПЧ обсъжда предприетите следствени действия и намира, че има пропуски в координацията между полицията и прокуратурата. Съдът подчертава, че след второто нападение за полицията би следвало да е станало ясно, че жалбоподателят, като член на уязвимо религиозно малцинство, е последователно преследван и че е много вероятно за бъдеще нападенията да продължат. Не са били взети никакви мерки обаче за предотвратяване на тези атаки. Тези изводи обосновават заключението на Съда, че е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

По оплакването по чл. 14 във връзка с чл. 3, че нападенията срещу жалбоподателя не са били разследвани адекватно заради религиозните му убеждения, Съдът на първо място посочва, че разследването на религиозно мотивирано насилие по начин, по който се разследват случаи, в които няма такъв мотив, означава, че властите си затварят очите пред специфичното естество на тези разрушителни за основните права актове. Напълно неприемливо е, че макар да са били уведомени, че е много вероятно нападателите на г-н Milanović да са членове на една или няколко крайно десни организации, властите са допуснали разследването да трае с години без да

предприемат нужното, за да идентифицират или осъдят извършителите. В резултат, макар властите да са проучили част от уликите, дадени от жалбоподателя, относно мотивировката на нападателите му, тези действия всъщност са били малко повече от *pro forma* разследване. На тези основания Съдът намира, че е имало нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 3 от Конвенцията.

Държавата е длъжна да остане неутрална при упражняването на регулаторните си правомощия по отношение на различни религии и

вероизповедания. Нарушение на правата на три реформистки църкви по чл. 14 (забрана на дискриминацията) във връзка с чл. 9 от Конвенцията (право на свобода на мисълта, съвестта и религията).

Решение на Съда по дело [Savez crkava "Rijec života" and others v. Croatia \(no. 7798/08\)](#)

8. ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Изпълнението на план за рекултивиране на хвостохранилище, разположено в близост до имоти на жалбоподателя, не нарушава правата му по чл. 1 от Протокол 1 (право на собственост), тъй като не са доказани твърденията му, че имотите са загубили от стойността си. Чл. 1 от Протокол 1 не гарантира правото на използване на притежанията в благоприятна околна среда.

Решение на Съда по дело [Ivan Atanasov v. Bulgaria \(no. 12853/03\)](#) - виж раздел 5.

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Законовата забрана собствениците да прекратят едностранно наемно правоотношение, продължило повече от 20 години, преследва значим обществен интерес и не е в нарушение на чл. 1 от Протокол 1.

Решение на Съда по дело [Almeida Ferreira and Melo Ferreira v. Portugal \(no. 41696/07\)](#)

Фактите: Жалбоподателите притежават апартамент, който през 1980 г. отдали под наем. През 2002 г. поискали да прекратят

наемното правоотношение, но това се оказало невъзможно по силата на закон, приет през 1979 г. и забраняващ собствениците на жилища да прекратяват едностранно наемни договори в случаите, когато един и същ наемател е обитавал жилището повече от 20 години.

Решението: ЕСПЧ приема, че забраната жалбоподателите едностранно да прекратят договора за наем представлява намеса в упражняването на правото им на собственост по чл. 1 от Протокол 1. Съдът обаче намира, че законодателят, който разполага с широка свобода на преценка в тази област, е приел адекватни мерки за регулиране на жилищния пазар и закрила на определена категория наемодатели. Съдът е на мнение, че тези мерки не са лишени от разумно основание, като се има предвид, че намесата преследва общественозначим интерес. Съдът приема още, че абсолютният характер на оспорвания закон, непозволяващ изключения, сам по себе си не може да доведе до извод за нарушение на чл. 1 от Протокол 1, макар че подобно законодателство би следвало да бъде допускано само в изключителни случаи. При сключването на договора за наем през 1980 г. оспорваното законодателство вече е било в сила и г-н и г-жа Ferreira са били наясно с ограниченията, които то им налага. На основата на тези факти Съдът заключава, че в случая няма нарушение на чл. 1 от Протокол 1.

9. ДРУГИ ПРАВА

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Анулирането на част от кандидатурите за местни избори на политическа партия, свързана със забранени по-рано подкрепящи тероризма формирования, не противоречи на разпоредбите на Конвенцията, включително чл. 3 от Протокол 1 (право на свободни избори).

Решение на съда по делото [Eusko Abertzale Ekintza – Acción Nacionalista Vasca \(EAE-ANV\) v. Spain \(nos. 51762/07 and 51882/07\)](#)

Фактите: Жалбата е подадена от баска политическа партия, създадена през 1930 г. и защитаваща правото на самоопределение на баския народ. През май 2007 г. част от кандидатурите на партията за местните избори в провинция Навара били анулирани, тъй като властите сметнали, че

възгледите на въпросните кандидати са идентични с тези на забранените през 2003 г. за тероризъм и подкрепа на насилието партии *Batasuna* и *Herri Batasuna* и че с тези кандидатури на практика се продължава дейността на тези две партии. Съдебните власти преценили всяка от кандидатурите на партията жалбоподател поотделно в състезателно производство.

Решението: ЕСПЧ е на мнение, че мярката преследва легитимна цел и е пропорционална и отхвърля оплакванията на партията жалбоподател за нарушение на чл. 3 от Протокол 1 (право на свободни избори). Съдът подчертава, че мярката не е насочена срещу всякаква проява на сепаратистки идеи, отчитайки, че партии, проповядващи такива идеи, участват реално в политическия живот в Испания.

Съдът стига до извода, че в случая няма нарушение и на чл. 10 (свобода на изразяването на мнение) и 11 (свобода на сдружаване) от Конвенцията.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел.: 02/980 39 67
Тел./Факс: 02/980 66 33

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя Даниела Ботева. За изготвянето допринесоха адв. София Разбойникова, адв. Йорданка Бекирска, Милена Ванкова и Габриела Горанова. E-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Настоящата публикация е осъществена с подкрепата на Институт „Отворено общество“ – София. Изложените в нея мнения и позиции принадлежат единствено на авторите на този материал. Те по никакъв начин не могат да се приемат за израз на мнения и позиции на Институт „Отворено общество“ – София.

